

Vår ref.:

12/1922

Dato:

04.09.2013

Ombudets uttalelse

Sakens bakgrunn

A er elev på Ulsrud videregående skole i Oslo. På vegne av flere muslimske elever har søkt om å få tildelt et eget rom som kan benyttes til felles bønn. Skolens ledelse har avslått søknaden. I etterkant av avslaget arrangerte elevene felles bønn på parkeringsplassen utenfor skolens område. På Hellerud videregående skole har en gruppe muslimske elever bedt om det samme. Rektor ved Hellerud videregående skole har også avslått søknad om eget bønnerom.

Etter avslaget fra Ulsrud skole tok Islamsk Råd Norge (IRN) og Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) kontakt med Oslo kommune og ba kommunen legge til rette for at alle videregående skoler i Oslo etablerer faste bønnerom. Spørsmålet om bønnerom i videregående skole har vekket mye oppmerksomhet i mediene. Som følge av debatten, har utdanningsbyråd Torger Ødegaard nå fastslått at det ikke er aktuelt å be skolene etablere faste bønnerom. I den forbindelse har Ødegaard sagt følgende:

«Vi bør ikke gjøre dette vanskeligere enn det er. Retten til å tro er en grunnleggende rett. Enhver har rett til å be og gi uttrykk for sin religiøse identitet.»

“Skolene har biblioteket og klasserom eller andre rom som en muslimsk eller kristen elevorganisasjon kan bruke når de har møter – I forståelse med rektor og innenfor skolens rammer og regler. På Hellerud skulle man sette av et eget rom kun til bønn. Det er en stor forskjell på å låne et klasserom eller bibliotek til å møtes fra tid til annen, og å opprette et eget bønnerom for trosutøvelse”.

Partenes syn på saken

A

A hevder at Ulsrud videregående skole diskriminerer muslimske elever på grunn av religion når de ikke får tilgang til eget bønnenrom ved skolen. Som eksempel trekker hun frem at det på Oslo Katedralskole drives mange aktiviteter i regi av Norges Kristne Student- og skoleungdomslag (NKSS).

I klagen til ombudet viser A til aktivitetsplikten i diskrimineringslovens § 3a. Hun hevder at plikten innebærer at skolen er forpliktet til å legge til rette for at elevene får utøve sin religion på skolen.

På denne bakgrunn har A bedt ombudet vurdere om beslutningen om ikke å innvilge eget bønnenrom på skolens område, innebærer brudd på diskrimineringslovens forbud mot diskriminering på grunn av religion.

Ombudet har bedt om redegjørelse både fra Oslo kommune v/Utdanningsetaten og fra Ulsrud videregående skole.

Oslo kommune v/Utdanningsetaten:

Utdanningsetaten har redegjort på generelt grunnlag for religionen sin plass i undervisningen, i grunnskolen og i videregående skolen.

Etter opplæringsloven § 1-1, formålsparagrafen, og bestemmelser i kapittel 2 om opplæring i grunnskolen, skal opplæringen blant annet bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, gi innsikt i kulturelt mangfold, og vise respekt for den enkeltes overbevisning. Opplæringen i grunnskolen skal omfatte religion, livssyn og etikk (RLE-faget) og det gis fritak fra religiøse aktiviteter.

Gudstjenester kan gjennomføres som del av generell kultur- og tradisjonsformidling, men ikke som en del av RLE-faget. Det er en forutsetning at skolen har sørget for ikke-diskriminerende fritaksordninger eller gode alternativer for de som melder fritak. Gudstjenesten bør heller ikke gis karakter av semesteravslutning, fordi en avslutning skal være samlende for alle elever på skolen.

Utdanningsetaten har ikke sendt ut egne retningslinjer til skolene i Oslo om bønnenrom, men Byrådet i Oslo har besluttet at det ikke er ønskelig å etablere egne, faste bønnenrom i

Osloskolen. Begrunnelsen er at skolen er en kunnskapsinstitusjon og ikke en religiøs institusjon. Den enkelte skole står imidlertid fritt til å legge til rette for ulike aktiviteter i regi av elever o.a. utenom ordinær undervisningstid. Dette gjelder særlig i videregående opplæring. Det er opp til ledelsen ved den enkelte skole å ta stilling til om den vil låne ut lokaler til ulike studentlag utenom ordinær undervisningstid. Denne ordningen innebærer noe annet enn opprettelse av egne, faste bønnerom.

Oslo kommune v/ Ulsrud videregående skole

Ulsrud videregående skole (Ulsrud) avviser at muslimske elever nektes å be i skoletiden. Det skolen har avslått, er søknad om å opprette eget felles bønnerom. Skolen har heller ikke villet legge til rette for fellesbønn i store grupper.

Ulsrud har i løpet av de siste årene fått bare en formell søknad om bønnerom for muslimske elever, i tillegg til en del uformelle spørsmål om det samme. Skolen har også fått henvendelser fra andre muslimske elever som ønsker at skolen ikke skal legge til rette for fellesbønn på skolens område. Det framgår ikke av den formelle søknaden hvor hyppig elevene ønsker å be sammen, men skolen antar at det vil være 2 til 3 ganger daglig når dagene er korte.

Rektor er blitt informert av Islamsk Råd Norge (IRN) om at det er ønskelig, men ikke pålagt å be i felleskap. Elevene på Ulsrud videregående skole har alltid kunnet be på skolens område og har aldri vært forhindret fra å gjøre det. Skolen har jobbet aktivt for at elevene skal kunne velge selv om de vil gi uttrykk for sin religiøsitet og i så fall på hvilken måte. Skolens erfaring er at elever som ønsker å be i skoletiden, har høy grad av aksept fra medelever og ansatte for dette.

Begrunnelsen for at Ulsrud ikke ønsker å tillate fellesbønn i store grupper av elever, blant annet ved å opprette eget bønnerom, er for å forhindre uønsket sosial kontroll av de elevene som velger ikke å be. En elev har fortalt at enkelte elever opplever slik kontroll når de ikke ber. Skolen har i flere møter med elever, IRN, elevombudet i Oslo og i møte den 6. januar 2012 med Ligestillings- og diskrimineringsombudet, forklart situasjonen med overvåking og sosial kontroll.

Rettslig grunnlag

Ombudet kan gi uttalelse om et forhold er i strid med diskrimineringsloven eller ikke, jf. diskrimineringsombudsloven § 3 tredje ledd, jf. § 1 annet ledd nr. 2.

Diskrimineringsloven

Diskrimineringsloven forbyr forskjellsbehandling på grunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion eller livssyn, jf. loven § 4 første ledd.

Med direkte diskriminering menes at en handling eller unnlattelse har som formål eller virkning at personer eller foretak på grunnlag som nevnt over blir behandlet dårligere enn andre blir, er blitt eller ville blitt behandlet i en tilsvarende situasjon.

Dersom det foreligger omstendigheter som gir grunn til å tro at det har skjedd diskriminering, skal det legges til grunn at diskriminering har funnet sted, hvis ikke den som er ansvarlig for *handlingen, unnlattelsen eller ytringen* sannsynliggjør at det likevel ikke har skjedd diskriminering, jf. diskrimineringsloven § 10.

Offentlige myndigheter skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme lovens formål, jf. diskrimineringsloven § 3 a første ledd.

Ombudets vurdering

Det ombudet skal ta stilling til, er om Ulsrud videregående skole bryter diskrimineringslovens forbud mot diskriminering på grunn av religion, når muslimske elever ikke får eget rom til bønn.

Aktivitetsplikten, diskrimineringsloven § 3 a

A påpeker i klagen at aktivitetsplikten i diskrimineringsloven § 3 a innebærer at skolen har plikt til å vurdere elevenes rett til å utøve sin religion i løpet av skoledagen. Ombudet vil derfor først si noe om det nærmere innholdet i skolens plikt til å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling, spesielt knyttet til spørsmålet om eget bønnenrom.

Offentlige skoler, jf. aktivitetsplikten etter § 3a første ledd, har en plikt til å arbeide aktivt målrettet og planmessig for å fremme likestilling i sitt virke og hindre diskriminering. Plikten omfatter både undervisningen og organiseringen av skolen som studiested. Plikten omfatter derfor også det å legge til rette for elevers forskjellige behov, blant annet muligheten til å utøve sin tro eller sitt livssyn i løpet av skolehverdagen.

Det fremgår imidlertid av praksis fra ombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda at dette ikke betyr plikt til å iverksette et bestemt tiltak (se blant annet ombudets sak nr. 11/207). Dette framgår blant annet av nemndas sak 38/2010. I denne saken omtalte nemnda aktivitetsplikten etter likestillingsloven § 1a, men nemndas vurderinger er relevante også i tolkningen av aktivitetsplikten etter diskrimineringsloven § 3a. Ombudet siterer Nemnda:

«plikten til aktivitet knytter seg til arbeidsgiverens personalpolitiske funksjoner i vid forstand (...) Unnlatelse av å etterkomme en slik oppfordring vil ikke kunne sanksjoneres, jf. Ot. Prp. nr. 77 (2000- 2001) s. 20.»

Ombudet har utarbeidet en håndbok for arbeidsgivere om religion på arbeidsplassen, og arbeidsgivers plikt til å tilrettelegge for arbeidstakere med forskjellige religioner. I håndboka framgår det at tilretteleggingsplikten ikke går så langt som å tilby eget bønnenrom, eller legge til rette for at arbeidstakeren skal kunne be i arbeidstiden. Det samme har ombudet lagt til grunn når vi har gitt veiledning i spørsmål om retten til bønn og bønnenrom i skoletiden.

Ombudet har imidlertid sagt at hvis det likevel tilrettelegges for utøvelse av en religion, må arbeidsgiver eller skole også tilrettelegge for andre religioner. Ombudet håndhever ikke bestemmelsen om aktivitetsplikt.

Stilles muslimske elever dårligere enn andre elever når de ikke får eget bønnenrom?

Ulsrud skole har avslått søknaden fra muslimske elever om å få opprette eget bønnenrom. Avslaget er direkte begrunnet i elevenes religiøse tilknytning, og reiser spørsmål om direkte diskriminering på grunn av religion. For at ombudet skal kunne si at diskriminering har skjedd i denne saken, er det et vilkår at de muslimske elevene stiller dårligere enn andre elever, på grunn av sin religion, fordi skolen avslår søknaden om eget bønnenrom.

De muslimske elevene som har klaget til ombudet, hevder at de forskjellsbehandles sammenliknet med spesielt kristne elever når de ikke får eget bønnenrom. De viser til at skolene i Norge, inkludert Ulsrud videregående skole, ikke arrangerer felles gudstjenester for dem, for eksempel fredagsbønn, som er å anse som en muslimsk gudstjeneste. Elevene mener at uten bønnenrom på skolen vil det ikke være mulig å arrangere for eksempel fredagsbønnen.

Videre påpeker elevene at det ved de fleste skoler tillates kristelige aktiviteter i mye større grad enn hva som ellers tillates for aktiviteter knyttet til andre religioner. Som eksempel trekker de fram Oslo Katedralskole, som tillater kristne elever å holde bønnemøter i skolens bibliotek.

Ombudet kan ikke se at denne argumentasjon kan føre frem. Deltakelse i gudstjenester i skoletiden gjelder i all hovedsak grunnskolene, og ikke videregående skoler. Dette er dessuten

noe som gjennomføres kun en gang i året, i forbindelse med julen. Deltagelsen er frivillig, og gudstjenesten foregår utenfor skolens område. Skolene er forpliktet til å gi de elevene som ikke deltar, et forsvarlig alternativt tilbud. Gjennomføring av og deltakelse i gudstjeneste en gang i året kan vanskelig sammenlignes med ukentlige gudstjenester innenfor skoletiden.

Det er dessuten, slik ombudet forstår det, dokumentert at Ulsrud videregående skole tillater elever å be på skolens område, i små grupper og på daglig basis. Selv om Oslo kommune v/Utdanningsetaten åpner for at skolene selv kan avgjøre om de ønsker å stille rom til rådighet for religiøse aktiviteter, ligger det ingen plikt for skolen å tilrettelegge ved å sette av et eget rom til bønn for elevene. En slik ordning vil innebære noe annet enn å la elever låne et rom eller biblioteket fra tid til annen, til religiøse aktiviteter.

På bakgrunn av gjennomgangen ovenfor, kan ikke ombudet se at dagens ordning ved Ulsrud videregående skole fører til at skolens muslimske elever stilles dårligere enn elever med annen religion.

Konklusjon

Likestillings- og diskrimineringsombudet har kommet frem til at Ulsrud videregående skole ikke har handlet i strid med forbudet mot diskriminering på grunn av religion, jf. diskrimineringsloven § 4 første ledd, jf. tredje ledd første punktum, ved å avslå elevenes søknad om å opprette et bønnerom på skolen.

Ombudet vil likevel oppfordre Ulsrud videregående skole til aktivt å vurdere hvordan elevene best skal få mulighet til å ivareta behovet sitt for å utøve religionen sin, for eksempel gjennom bønn i fellesskap med andre muslimske elever. Ombudet vil gjerne holdes informert om skolens videre arbeid i denne sammenhengen.

Saksnummer: 12/1922

Lovgrunnlag: Diskrimineringsloven § 4, første ledd, jf. tredje ledd første punktum

Dato for uttalelse: 5. august 2013